

nézzen ki-kí önmagába: ha valami oknál fogva minden cigány család mondjuk kivándorolna... ugye, ugye...

A kinyújtott kézbe vajon mindig pénzt kell-e tennünk? Hallom a morgolódást: csak kérnek, a mi adónkból tartja el az állam. Igaz ez? Sokszor bizony igaz. Ahogyan az iskolákat és kórházakat, az önkormányzatokat és múzeumokat, a könyvtárat és színházat is, a gyest-gyedtet is, a nyugdíjasokat is, a betegeket is, a hajléktalanokat is; a különböző alapítványok csekket-tartó kezébe is mi teszünk. Furcsa jószág az emberi büszkeség, önérzet, amely gyámoltatlanná válik, ha kérni kell, ha ez az állapot sokáig eltart, ha megváltozására semmi esély, ez a gyámoltatlanság agresszív is válhat, igazságérzetünk ugyanis megmarad; ha milliós fizetésekről, ha rosszul dolgozó emberek eltávolításukat követő hatalmas végkielégítéseiről, köznapis ember számára felmérhetetlen összegű sikerdíjakról hallunk, miért éppen a nyomorgókra, az éhezők-fázókra, a kirekesztettek haragszunk? Azért, mert az megfogalmazható egyszerű, köznapis szavakkal: mert nem akar dolgozni (holott talán éppen mi utasítottuk el), hogy csak kéregetni tud (mintha neki nem kellene ennie és laknia), hogy szörnyű hangosak (persze, ha „Olasz”-ból vagy „Görög”-ből jövünk haza, szeretettel emlékezünk a temperamentumos és jókedvű népekre), hogy milyen az ízlésük (miközben a sűrűfekete-barna között üdítő egy színesebb öltözet). A bűnbak szerepe bizony nagyon nehéz. Elgondolkodom: igazán szükségünk van-e arra, hogy tévedéseink, vétkeink súlyát bűnbakra hárítsuk, hordozza ő annak terhét, mellyel mi nem tudunk megbirkózni? És ezzel az áthárítással valóban könnyebb lett a lelkiismeretünk?

El kellene ismernünk, legalább önmagunknak, hogy igenis vannak előítéleteink, előképzeteink, általánosító besorolásaink; a déli népek hangosak, az északiak isznak, a cigányok restek, a zsidók ügyeskednek, a magyar virtus utolérhetetlen... A segítők, szociális munkások, kórházi ápolók-orvosok, karitatív szervezetek tagjai vállalt munkájuk okán nem lehetnek előítéletek, és viszont: ha azok lennének, nem dolgoznának ilyen területeken. De sajnos a nagyléptékű megoldásokat nem ők tervezik meg. Akik pedig terveznek, a döntési helyzetben levők inkább elméletben és gondolkodásban előítélet-nélküliek; napi életük olyan síkon zajlik, ahol nincs közvetlen érintkezési pont a 'felzárkóztatandó' réteggel. Szívesen megnéznék egy olyan jelenetet, amikor mondjuk egy gondozatlan, ittas, bűdös bármilyen ember valamilyen módon átjutva a kapuőrökön bejutna valamelyik minisztériumi ügyintéző szobájába... Vajon hogyan működne ekkor a megértés, elfogadás, személyiségi jogok stb. elve?

Eszembe jut egy dokumentumfilm néhány képsora: egy hajdan virágzó, mára felszámolt, bezárt vasútállomás alkalmazott, évek óta munkanélküli cigány férfi és családja története. Nem kerülhették el a kilakoltatást, gyerekek, asszonyok álltak dermedten az otthonukat felszámoló hatóság előtt. A kölcsönkapott nyomorúságos lovasszekérre felpakolt életükkel indultak egy új hely felé... ahol meg sem állhatott még pihenni sem a ló, a falu népe továbbzavarta őket. A szekér pedig, növekedő gyerekekkel, haló öregekkel, már sírni sem tudó felnőttekkel talán azóta is megy, megy; nincs hely, ahová megérkezhetne.

Milyen lehet gyereknek lenni azon a szekéren?

Pongrácz Erzsébet

Az Európa Tanács R (2003) 20. számú ajánlása a fiatalok bünelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatási rendszerről¹

A felnőtt bünelkövetőkhöz képest a fiatalok esetében „más elbánásra” lehetőséget biztosító igazságszolgáltatási rendszer Észak-Amerikában és Európában a XIX. század második felében alakult ki. A „más elbánás” lényege: a nevelési eszme középpontba állítása, a speciális prevenció előtérbe helyezése, intézményi szinten a felnőtt bünelkövetőkre vonatkozótól elkülönülő büntető igazságszolgáltatási rendszer. A szakirodalomban *jóléti* (az amerikai irodalomban: *parens patrie*) modellnek nevezett rendszer a fiatalok érdekeire, szükségleteire koncentrál, nem pedig az elkövetett bűncselekmény súlyára és az ahhoz igazodó arányos büntetésre.

A XX. század második felére nyilvánvalóvá vált, hogy önmagában a fiatalok büntető igazságszolgáltatási rendszere

nem képes a felnövekvő korosztályok bünelkövetésének visszaszorítására. Ráadásul az 1960-as évektől kezdve a szakirodalomban többen – elsősorban Amerikai Egyesült Államokbeli szerzők – kétségbe vonták a fiatalok XIX. században kialakult büntető igazságszolgáltatási rendszere változatlan fenntartásának indokoltságát.²

Az előzőek nyomán, valamint a gyermek- és fiatalkori bünelkövetés mennyiségi és minőségi változásainak és jelenség társadalmi-gazdasági-kulturális alapjainak feltárására vonatkozó kutatá-

¹ Másodközlés. A tanulmány megjelent a Wiener A. Imre ünnepi kötetben. Szerk.: Ligeti Katalin. KJK-Kerszöv Kiadó, Budapest, 2005. 517-529.o.

² Így például Marvin E. Wolfgang egyik cikkében amellett érvelt, hogy a hagyományos jóléti modell szerinti igazságszolgáltatási rendszer csupán a 14 vagy 16 éves aluli elkövetőkkel foglalkozzon, míg a 16 éven felüliekkel, különösen, ha súlyos bűncselekményt követtek el, a rendes büntető bíróság. Álláspontja szerint ugyanis „súlyos bűncselekménnyel a súlyának megfelelően kell foglalkozni, tekintet nélkül arra, hogy az elkövető 17, 37, vagy 67 éves.” Wolfgang, M. E.: Abolish the Juvenile Court System. California Lawyer 1982/11, 12-13 pp.

sok eredményeinek hatására az érintett korosztályok kriminalitása elleni fellépésben a XX. század második felétől egyre hangsúlyosabbá vált a büntetőjogon kívüli bűnmegelőzés. Ezzel párhuzamosan pedig a fiatalkorúakkal kapcsolatos büntető igazságszolgáltatás újabb modelljei jöttek létre.³

Az elmúlt húsz évben egyes országokban megszületett, illetve napjainkban születő, az érintett korosztályok bűnözésének visszaszorítást szolgáló prevenciók stratégiák és programok, továbbá a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatási rendszerére irányuló reformok tartalmát jelentős mértékben meghatározták, illetve meghatározzák az Egyesült Nemzetek Szervezetének (a továbbiakban: ENSZ) és az Európa Tanácsnak a tárgykörben megszületett dokumentumai. Közülük a prevenció területén feltétlenül ki kell emelni az „ENSZ irányelvek a fiatalkori bűnözés megelőzésére (a Riyadi Irányelvek)” c.⁴ anyaga és az Európa Tanács R (2000) 20. számú ajánlása, amelynek címe a „Korai pszichoszociális beavatkozás szerepe a bűnelkövetés megelőzésében”⁵. A fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatási rendszerének kívánatos fejlődési irányával összefüggésben pedig az ENSZ a *Gyermek Jogairól szóló 1989. évi Egyezménye*⁶ mellett meghatározó dokumentum a *Pekingi Szabályok*⁷. Az Európa Tanács legfrissebb útmutatása ezen a területen az R (2003) 20. számú ajánlás a fiatalkori bűnözés kezelésének új módszereiről és a fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatás szerepéről. Az új hazai büntető kódex kodifikációs munkálataira figyelemmel, írásomban az utóbbi dokumentummal foglalkozom.

1. AZ AJÁNLÁS LÉTREJÖTTÉNEK INDOKAI ÉS ALAPELVEI

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága 2003. szeptember 23-án elfogadta az R (2003) 20. sz. ajánlást a fiatalkori bűnözés kezelésének új módszereiről és a fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatás szerepéről.⁸ Ennek következtében ez a norma lépett a tárgykörrel kapcsolatos korábbi dokumentum, az R (87) 20. sz. ajánlás a fiatalkori bűnözésre vonatkozó társadalmi reakciókról⁹ helyébe.

Az 1987-ben elfogadott ajánlás felváltásának indokai – az R (2003) 20. számú ajánlás Miniszteri Bizottság elé terjesztett ter-

vezetét elkészítő, a „Bűnözési problémákkal foglalkozó európai bizottság”¹⁰ által létrehívott testület két tudományos szakértője, John Graham és Peter H. van der Laan szerint a következők voltak: a, az Európa Tanács bővülése 1990-től kezdődően közép – és kelet-európai országokkal; b új kutatási eredmények; c, a fiatalkori bűnözésre vonatkozó kriminálpolitika fejleményei; d, a fiatal korosztályok életében bekövetkezett jelentős változások.¹¹ A három utóbbi indokot részletesen tárgyalja az R (2003) 20. számú ajánlás (a továbbiakban: Ajánlás) kommentárja.¹²

Az új kutatási eredményekkel és a kriminálpolitika fejleményeivel kapcsolatban a kommentár többek között rámutat arra, hogy valójában kevés a megbízható adat, kutatási eredmény a fiatalkori bűnözés tendenciájáról, dinamikájáról és struktúrájáról. Az 1980-as évek uralkodó kriminálpolitikai irányzata például azon a feltételezésen alapult, hogy növekszik a fiatalkorúak erőszakos cselekményeinek száma, egyre alacsonyabb életkorban követik el a bűnelkövetők első bűncselekményüket, és, hogy a bűnelkövetők egy kisebb része felelős a bűncselekmények jelentős hányadéért, továbbá, hogy a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatási rendszere nem hatékony és kontraproduktív. Az előző feltételezésekre épült az 1980-as évek jellemző kriminálpolitikája, amely fiatalkorú elkövetők esetében előtérbe helyezte a büntetőeljárástól való elterelést. Ugyanakkor a fiatalkori bűnözés okaira vonatkozó újabb kutatásokból kiderült, hogy nem az elterelés az egyetlen válasz a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatási rendszerének funkciózavaraira. A kutatók azt jelezték, hogy bizonyos beavatkozási formák, bizonyos elkövetők esetében, bizonyos időben működnek. Az olyan alternatív megközelítésekkel, mint a kárhelyreállító igazságszolgáltatással vagy az intenzív, közösségi alapú támogatással és ellenőrzéssel kapcsolatos kísérletek arra utalnak, hogy a hagyományos megközelítések alternatívokkal való kiegészítése eredményesebbé teheti a fiatalkori bűnözésre és erőszakra adott válaszokat. A kommentár szerint azonban arra is van példa, hogy a rendszer funkciózavaraira és az informális szociális kontroll intézményeinek (iskola, család, munkahely) gyengülésére egyes országok populáris választ adva erősítik a repressziót a fiatalkorú bűnelkövetőkkel szemben. Ez együtt jár a végrehajtandó szabadságvesztések, zárt intézeti elhelyezések számának növelésével és a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatásának jóléti, azaz a szükségletek vezérelte modelljétől a „megérdemelt büntetés”, más szóval a büntetés vezette modell felé való elmozdulással.

A fiatalok életkörülményeinek az 1980-as évek vége óta megfigyelhető változásával mint az 1987. évi ajánlás felváltásának egy további indokával kapcsolatban a kommentár a következőket emeli ki:

- növekszik gyermekszegénység és egyre nagyobbak a jövedelmkülönbségek, különösen Közép-és Kelet-Európában,
- emelkedik a válások száma, gyakoribb a családok felbomlása,

³ A modellekről lásd: Csemáné Váradi E.-Lévay M.: A fiatalkorúak büntetőjogának kodifikációs kérdéseiről – történeti és jogösszehasonlító szempontból. Büntetőjogi Kodifikáció 2002/1, 12-27.o.

⁴ Guidelines for the Prevention of Juvenile Delinquency, U.N General Assembly Resolution 45/112, 1990. A dokumentum megjelent a „Compendium of United Nations Standards and Norms in Crime Prevention and Criminal Justice” c. kiadványban. New York, 1992.

⁵ Role of Early Psychosocial Intervention in the Prevention of Criminality. A dokumentum, a kommentárral együtt megjelent az ajánlást címét viselő kiadványban: Council of Europe Publishing, Strasbourg, March 2001.

⁶ Az Egyezményt kihirdető hazai jogszabály: 1991. évi LXIV. törvény.

⁷ United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice (The Beijing Rules), 1985. A dokumentum magyar nyelvű részletes ismertetését lásd: Lévai M.: A Pekingi Szabályok. Gyermek-és Ifjúságvédelem 1990/2, 26-36.o.

⁸ Az Ajánlás angol nyelvű teljes címe: Recommendation Rec (2003) 20 of the Committee of Ministers to member States concerning new ways of dealing with juvenile delinquency and the role of juvenile justice. Az Ajánlás és kommentárja („Explanatory Memorandum”) olvasható az Európa Tanács honlapján: www.coe.int, majd a „Search” vagy a „Documents” kapcsolatra rákattintva érhető el a dokumentum.

⁹ Recommendation No. R (87) 20 on social reactions to juvenile delinquency.

¹⁰ European Committee on Crime Problems (CDPC)

¹¹ Graham, J., Van der Laan, P.H.: Council of Europe: New Delinquency Standards. Newsletter of the European Society of Criminology 2004/3, 11. p.

¹² Explanatory Memorandum on Recommendation Rec (2003) 20 concerning New Ways of Dealing with Juvenile Delinquency and the Role of Juvenile Justice. A kommentár része az Ajánlásnak, így a 7. sz. lábjegyzetben megadott honlapon érhető el.

- egyre többen és egyre fiatalabb korban próbálják ki a különböző pszichoaktív anyagokat, közöttük az alkoholt,
- a fiatalok elhelyezkedési lehetőségeinek szűkülése, emelkedő munkanélküliség a fiatal felnőttek körében, különösen a szakképzetlen, illetve alacsony szakképzettségű fiatal férfiak között,
- a társadalmi és gazdasági problémák és az ezekkel összefüggő bűnözés és erőszak koncentrálódása bizonyos területeken, gyakran a szegények lakta belső városnegyedekben vagy a városszéli lakótelepeken,
- etnikai kisebbségek tömeges migrációja Európába és Európán belül,
- a pszicho-szociális zavarok növekvő kockázata a fiatalok, különösen a fiatal férfiak körében.¹³

A vázolt változások ellenére a 2003. évi Ajánlás tervezetének elkészítésére létrehozott szakértői bizottság munkája során az 1987. évi ajánlás alapelvei közül változatlanul irányadónak tekintette, hogy a, a fiatalkori bűnözésre való átfogó reagálásnak csupán része a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatási rendszere; b, a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatási rendszerének kerülnie kell a represszív megközelítést, a nevelésre és a reintegrációra kell koncentrálnia; c, a fiatalkorú elkövetőket megilletik ugyanazok az eljárási garanciák mint a felnőtt korúakat; d, fiatalkorúak esetében a szabadságvesztés csak végső eszköz lehet, és a büntetőjogi beavatkozások végrehajtási helyszíne, amennyire ez megoldható, az érintett lakóhelyének, környezetének kell lennie.

A bizottság az előzőeket a következő új alapelvekkel egészítette ki:

- A fiatalkori bűnelkövetésre való reagálásnak gyorsnak, korainak és következetesnek kell lennie.
- A fiatalkorú által elkövetett bűncselekményért való felelősséget ki kell terjeszteni a fiatalkorú szülőjére/szüleire is.
- Amennyire az lehetséges, és ahol ez megfelelőnek látszik, a fiatalkorú bűnelkövetőkre irányuló intervenciónak magában kell foglalnia az áldozataikra és az érintett közösségre irányuló kárhelyreállítást.
- Az egyes beavatkozási formáknak közvetlenül az elkövetett cselekményre kell irányulniuk és amennyire lehetséges információkkal kell rendelkezni a hatékonyságukra vonatkozó tudományos bizonyítékokról.¹⁴

2. AZ AJÁNLÁS SZERKEZETE ÉS TARTALMA

A dokumentum két részből áll. Az első rész a preambulomot követően 25 pontban tartalmazza a tagállamok kormányaitól a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatási rendszere tekintetében elvárt intézkedéseket, tennivalókat és az ezek alapjául szolgáló kívánatos megközelítésmódot. A második rész az Ajánlás

¹³ Az indokokat lásd az Ajánlás kommentárjának (a továbbiakban: Kommentár) I. pontjában.

¹⁴ Az alapelveket lásd: Kommentár: I. pont.

egészének és az első részben szereplő 25 pontnak a kommentárja („*Explanatory Memorandum*”).

A *preambulumban* a Miniszteri Bizottság többek között kiemeli, hogy a fiatalkori bűnözésre való reagálásnak megközelítését tekintve multidiszciplinárisnak és többszektornak kell lenni; figyelembeveendő, hogy a jogi nagykorúság nem szükségképpen esik egybe a valódi érettséggel, éppen ezért a fiatal felnőtt elkövetőknél szóba jöhetnek a fiatalkorúaknál alkalmazhatóhoz hasonló reagálási módok; a fiatalkorú elkövetők egyes csoportjai, így különösen az etnikai kisebbségekhez tartozók, a fiatal lányok és a csoportosan bűncselekményt elkövetők esetében pedig szükség lehet speciális intervenciók programokra.

Az Ajánlás első részében öt fejezet van. Ezek közül az elsőben meghatározások találhatók. Ezt követően négy fejezetben szerepel a már említett 25 pont. A továbbiakban részben fejezetként, részben fejezeteket együttesen tárgyalva ismertetem a hazai büntetőjogi kodifikáció szempontjából feltétlenül lényeges megállapításokat, javaslatokat, elvárásokat és az ezekhez fűzött kommentárokat. (A fejezetcímeknél zárójelben feltüntettem az Ajánlás angol nyelvű változata szerinti elnevezést.)

I. Meghatározások („Definitions”)

A fejezetben meghatározott három fogalom, zárójelben az angol elnevezésekkel: a, fiatalkorúak („*juveniles*”); b, bűncselekmény, illetve büntetendő, jogsértő cselekmény („*delinquency*”); c, fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatási rendszer („*juvenile justice*”).

A „*fiatalkorú*” fogalma alá az Ajánlás szempontjából olyan személyek tartoznak, akik elérték a büntetőjogi felelősség alsó korhatárát, de nem érték el a nagykorúságot/felnőttkort. A definíció azonban kimondja azt is, hogy az Ajánlásban foglaltak kiterjeszthetők a közvetlenül az alsó korhatár alattiakra és a nagykorúságot nem sokkal meghaladókra. A vonatkozó kommentár rész ezzel kapcsolatban megállapítja, hogy a „fiatalkorú” inkább jogi, mint személyiségfejlődési kategória, éppen ezért az Európa Tanács tagállamaiban rendkívül változatos a büntetőjogi felelősség alsó korhatára, illetve a „fiatalkor” mint büntetőjogi kategória felső határa. Éppen ezért az Ajánlás gyakorlatilag kiterjeszti „személyi hatályát” a nagykorúak/felnőttkorúak közül a fiatal felnőttekre. Egyúttal az Ajánlásban foglaltak alkalmazhatók a büntetőjogi felelősség alsó korhatára alattiakra is, tekintettel arra, hogy számos országban jelentős gondot jelent a büntetőjogi felelősségre nem vonható, de büntetendő cselekményt elkövetett gyermekekkel szembeni fellépés.¹⁵

A „*bűncselekmény*” fogalma a büntetőjog hatálya alá tartozó cselekményeket jelenti. A definíció angol változata, a „*delinquency*” fogalma felöleli azonban a gyermek-és fiatalkorúak által elkövetett, bűncselekménynek nem minősülő antiszociális, illetve deviáns magatartásokat (pl. iskolakerülés, megengedett életkor alatti szeszes-ital fogyasztás) is, amelyek adott országban a közigazgatási jog vagy a magánjog hatálya alá tartoznak. A kommentár szerint a „*delinquency*” nem jogi kategória, tartal-

¹⁵ Az Ajánlás I. fejezetéhez fűzött kommentár.

ma szélesebb a bűncselekmény, bűnelkövetés fogalmánál. Az Ajánlás ugyanakkor alapvetően, de nem kizárólag a bűncselekményekre koncentrálnak.

A „fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatási rendszer” kategóriája széles értelemben a fiatal korosztályok bűnözésével foglalkozó valamennyi intézmény gyűjtőneve. Így a rendszer részei a fiatalkorúak bírósága mellett a rendőrség, az ügyészség, a pártfogói szolgálat, a büntetés-végrehajtási intézmények. A rendszer szorosan együttműködik az olyan kapcsolódó intézményekkel, mint az egészségügyi, nevelési, szociális és jóléti szolgálatok, valamint nem kormányzati szervekkel, így az áldozatvédelmi- és tanúvédelmi szervezetekkel. A kommentár hangsúlyozza továbbá, hogy a fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatási rendszert nem tekinthetjük független és más szervezetektől elkülönülő egységnek. Sokkal inkább a fiatalkorú bűnözéssel foglalkozó, egymással kölcsönhatásban lévő intézmények, beavatkozási módok egyikének, amelyek köré tartoznak például a gyermek- és fiatalkorú bűnözés kockázatával kapcsolatos megelőzési intézkedések. (Ennek a fogalomnak az Ajánlás szerinti tartalma az indoka annak, hogy a „juvenile justice system” magyar megfelelőjeként nem a „fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatási rendszere”, hanem a „fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatási rendszer” megnevezés szerepel a tanulmányban.)

■ II. Erőteljesebb stratégiai megközelítés („A more strategic approach”)

A fejezet 5. pontja tartalmazza a fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatás kriminálpolitikai céljaival, megközelítésmódjával, kiemelt célcsoportjaival és az alkalmazott intervenciós eszközökkel kapcsolatos elvárásokat.

Az 1. pont szerint a „fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatásnak és a fiatalkorú bűnözés elleni küzdelemmel kapcsolatos intézkedéseknek elsődlegesen a következő célokra kell irányulniuk:

- megelőzni a bűnelkövetést és az ismételt bűnelkövetést;
- (re)szocializálni és (re)integrálni az elkövetőket; és
- megjeleníteni az áldozatok szükségleteit és érdekeit.”

Az Ajánlás 1. pontjához kapcsolódó kommentár megállapítja, hogy „Európában a fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozó büntető igazságszolgáltatásnak nincs közös víziója vagy filozófiája. Bizonyos országoknak túlnyomórészt ’jóléti’ alapú modelljük van, amely a fiatalkorú szükségletei köré épül, míg másoknak ’igazságszolgáltatási’ alapú a modelljük, amely a megtorlást és társadalom védelmét hangsúlyozza”.¹⁶ A kommentár rámutat arra, hogy bár ezek a modellek nincsenek közvetlen konfliktusban egymással, de párhuzamos létezésük bizonyos zavart eredményez. Így például felmerül a kérdés, hogy mi a fő célja a fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatásnak: a fiatalkorú megbüntetése vagy segítése, és vajon ezek a célok

összeegyeztethetők? Az Ajánlás válasza erre az, hogy valójában a rendszernek egyaránt ki kell elégíteni a fiatalkorú elkövetők jóléti szükségleteit és a társadalom védelmi és megtorlási igényeit. Éppen ezért, hangsúlyozza kommentár, az 1. pontban kifejeződő három elv köré szervezhető a fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatás európai közös víziója. Ez a három elv pedig: a bűnelkövetés megelőzése, az elkövető reintegrációja és a jogsértés jóvátétele, kompenzálása. Ezekben az elvekben együttesen megjelenik a fiatalkorú elkövetők, az áldozatok és köz érdeke.¹⁷

A 2. pont kimondja, hogy a „fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatási rendszert egy a fiatalkorú bűnözés megelőzését szolgáló szélesebb, közösségi alapú stratégia alkotórészeként kell felfogni, ami figyelembe veszi a szélesebb családi, iskolai, lakóhelyi és kortárs csoportok összefüggéseket, amelyekben belül a bűnelkövetés előfordul.” A szakaszhoz kapcsolódó kommentár kiemeli, hogy a fiatalkorú bűnözés ellen nem lehet önmagában a fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatási rendszerrel fellépni. Az oksági kutatások ugyanis megerősítik azokat a véleményeket, hogy a fiatalkorú bűnözésre és egyéb deviáns magatartásokra leginkább a családok, iskolai környezet, a lakóhely és a kortárs csoportok gyakorolják a legerőteljesebb hatást. Ráadásul azok esetében, akik rendszeresen követnek el súlyos bűncselekményeket gyakran előfordulnak kapcsolódó egyéb devianciák: így például kábítószerrel visszaélés, iskolakerülés, otthonról elcsavargás. A bűncselekményekre és ezekre a devianciákra együttesen kell reagálni, ami feltételezi a fiatalkorúak igazságszolgáltatási rendszere és a bűnelkövetés, valamint más deviáns magatartások szélesebb összefüggéseinek feltárására alkalmas helyi egyéb intézmények közötti együttműködést.¹⁸

A 3. pont a tagállamokat arra ösztönzi, hogy erőforrásait a súlyos bűncselekményeket, az erőszakos büntetteket és a rendszeresen bűncselekményeket elkövető fiatalkorúakra, továbbá a droggal és alkohollal összefüggő bűncselekményekre koncentrálják.

A 4. pont az eddigiektől megfelelőbb és hatékonyabb intézkedéseket sürget az etnikai kisebbségekhez tartozó és a csoportosan bűncselekményt elkövető fiatalkorúak, a fiatal lányok, valamint a büntetőjogi felelősség alsó korhatára alatt lévők bűnelkövetésének és ismételt bűnelkövetésének a megelőzésére.

Az 5. pont szerint a „fiatalkorú bűnelkövetőkre irányuló beavatkozásoknak, amennyire csak lehetséges, arra vonatkozó tudományos bizonyítékokon kell alapulni, hogy a beavatkozások közül mi eredményes, kiknek a tekintetében és milyen körülmények között.” A pontra vonatkozó kommentár tévesnek minősíti a „semmi nem működik, semmi nem eredményes” („nothing

¹⁷ Lásd: im. 12.p.

¹⁸ Lásd: im. 13. p.

¹⁹ A doktrína „névadó” tanulmánya és az álláspont első kifejtése Robert Martinson nevéhez fűződik. Martinson és munkatársai mintegy 400, a rehabilitációs büntetési filozófián alapuló észak-amerikai kezelési programot vizsgáltak meg. Következtetésük lényege: a programok közül alig volt olyan program, amely esetében a rehabilitációs hatás érvényesült volna és visszatartotta volna az elkövetőt az újabb bűnelkövetéstől. Lásd: Martinson, R.: What Works? Questions and Answers about Prison Reform. Public Interest 1974/Spring, 25. p.

¹⁶ Az Ajánlás és kommentárjának a 7. sz. lábjegyzetben feltüntetett honlapról letöltött angol nyelvű változatának 12. oldala. A továbbiakban: im.

works”) doktrínát, amely uralkodó álláspont volt az elméleti szakemberek körében az 1970-es években.¹⁹

A hivatkozott álláspont befolyásolta a fiatalok bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatás európai fejlődését, különösen az „elterelés” előtérbe helyezésével. Az 1990-es évektől kezdődően azonban bizonyos kutatási eredmények cáfolták az idézett doktrínát. Az eredmények azt jelezték, hogy vannak hatékony beavatkozási módok. A kommentár szerint a kutatási eredmények alapján hatékony intervenciók a következők:

- a bűnelkövetést okozó vagy ahhoz közvetlenül hozzájáruló, illetve az ismételt bűnelkövetés kockázatát jelentő kriminogén tényezőkre (pl.: antiszociális attitűdök, kábítószer-élvezet, az ismeretek alacsony szintje, iskolai kudarc, szülői elhanyagolás) irányuló beavatkozás;
- a bűnisméltés kockázata és az intervenció jellege, intenzitása és időtartama közötti szoros kapcsolatot biztosító beavatkozás;
- az intervenció során olyan szakemberek alkalmazása, akiknek oktatási módszere, hozzáállása leginkább igazodik az elkövető tanulási módszeréhez (pl. strukturált, az elkövető bevonására, közreműködésére épülő, nem pedig strukturálatlan, didaktikus stílus), valamint az elkövető szükségleteihez és képességeihez igazodó oktatási anyagok alkalmazása;
- a közösségi alapú és az elkövető lakóhelyi környezetéhez kapcsolódó, nem pedig intézményi elhelyezést jelentő beavatkozás;
- a kognitív magatartás alakítás módszerei (pl.: a társadalmi életben való jártasság növelését szolgáló tréning, indulatkezelés, probléma-megoldó technikák).²⁰

A kommentár utal arra, hogy az említett kutatási eredmények elsősorban Észak-Amerikából és a súlyos bűncselekményeket elkövető és a bűnisméltő fiatalokkal kapcsolatos beavatkozási módszerekre vonatkoznak. Hozzáteszi azonban, hogy több európai kutatás is igazolta az ismertetett módszerek eredményességét. A dokumentum szorgalmazza továbbá a bizonyítottan hatékony intervenciók alkalmazását a csekély súlyú bűncselekményt elkövető és az első büntényes fiatalok esetében is. Velük kapcsolatban ugyanis még mindig uralkodó felfogás, hogy az „elterelés” a legmegfelelőbb beavatkozás. A kommentár a bizonyítékon alapuló politika és gyakorlat („evidence-based policy and practice”) jelenlegi fejlődési tendenciájának támogatása érdekében internet alapú „tudásbank” létrehozása mellett érvel. A tudásbank tartalmazná, hogy melyek a bizonyítottan hatékony és a bizonyítottan nem működő beavatkozási módok. Ily módon fejleszteni lehetne a szakmapolitikai döntéshozók és a gyakorlati szakemberek munkáját, egyúttal visszaszorítható lenne, hogy a bizonyítottan hatástalan intervenciók eszközöket, módszereket azon az alapon alkalmazzák továbbra is, hogy „ezt mindig így csináltuk.”²¹ Az 5. szakaszhoz kapcsolódó kommentár végül közli az oktatás, a szociális munka és a büntető igazságszolgáltatás területén meglévő intervenciók eszközökre vonatkozó értékelő vizsgálatok eredményeit tartalmazó, a *Campbell Crime and Justice Group* honlap címét (www.campbellcollaboration.org).

²⁰ *Im.*: 15. p.

²¹ *Im.*: 15. p.

A 6. szakasz arra hívja fel a tagállamok hatóságait, hogy a diszkrimináció megelőzése érdekében készítsenek mérleget az etnikai kisebbségekhez tartozó fiatalokúakra vonatkozó új politikák és gyakorlatok lehetséges következményeiről. A szakasz kommentárja szerint a diszkrimináció kockázata úgy csökkenthető, ha az új politikák kidolgozása során figyelembe veszik az etnikai kisebbségek sajátosságait, valamint, hogy garanciákat létesítenek, amelyek biztosítják, hogy a reformok nem diszkriminálják az érintett kisebbség tagjait.²²

■ III. Új reagálási módok („New responses”)

Az Ajánlásnak ebben a fejezetében 14 pont van (7-20-ig).

Ezek közül a hazai büntetőjogi kodifikáció szempontjából megfontolandó „új reagálási módot” tartalmazó pontokra térek ki.

A 8. pont szerint „a tagállamoknak a súlyos, erőszakos és ismétlődő fiatalkori bűnelkövetésre új és hatékonyabb – de az arányosság követelményének megfelelő – alternatív szankciók és intézkedések szélesebb spektrumát kell kidolgozni. Ezeknek egyaránt kell irányulni a bűnelkövető magatartásra és az elkövető szükségleteire. A szankciók és intézkedések végrehajtásába be kell vonni az elkövető szüleit és egyéb törvényes képviselőt (amennyiben ez nem tekinthető kontraproduktívna) és ott ahol ez lehetséges és megfelelő, elő kell írni a mediációt, kárhelyreállítást és az áldozatnak való jóvátételt.”

A kommentár rámutat arra, hogy a súlyosabb bűncselekményeket elkövető fiatalokúak esetében is biztosítani kell a szabadságvesztésen és pénzbüntetésen túli alternatív szankcióformákat. Az európai országok gyakorlatából példaként említi a Hollandiában nemrégiben bevezetett „feladat-meghatározó ítéleteket” („task sentences”). Ezek a munka és képzési kötelezettséget előíró szankciók alkotják az ítéletek több mint felét. Az újfajta szankció nem csupán a bűncselekmény jellegére és súlyosságára, valamint a fiatalokú előéletére és az enyhítő körülményekre reflektál, hanem célba veszi a bűncselekmény okait és olyan intézkedéseket is tartalmaz, amelyek révén valószínűsíthetően megelőzhető újabb bűnelkövetés. A kommentár megemlíti egyéb formáit is az alternatív szankcióknak. Így például a közösségen belüli intenzív felügyeleti és támogató programokat, mint a próbára bocsátás új típusait, kárhelyreállítást, mediációt, jóvátételt, a kezelésre kötelezéseket (kábitószer-élvező, alkoholfogyasztó és szerencsejátékot űző fiatalokúak esetében), valamint a szabadságkorlátozás olyan eseteit, mint az esti, éjszakai órákra vonatkozó kijárási tilalom és az elektronikus felügyelet. A kutatások azt jelzik, hogy bizonyos itt említett programok alkalmazása jelentős mértékben csökkenti az érintettek körében a bűnisméltést.²³

A 9. pont alapvetően azt rögzíti, hogy a büntetőjogi felelőségnek jobban kell igazodni az elkövető életkorához és érettségéhez, valamint jobban összhangban kell lenni az elkövető fejlettségével. A vonatkozó kommentár rész az elkövetett cselekmény miatti felelőség jellege és mértéke, valamint az „elkövető” életkora és fejlettsége közötti kapcsolatot és ennek kívánatos tartalmát részletezi. Ennek keretében a kommentár, mintegy ál-

²² *Im.*: 15. p.

²³ *Lásd: im.* 16.p.

talános szabályként megállapítja, hogy a csekélyebb belátási képességgel rendelkező kisebb gyermekek büntetendő cselekményeire a megfelelő válasz elsősorban a jóléti intézkedés. „őket elsősorban gyermeknek kell tekinteni és csak másodsorban bűnelkövetőknek.”²⁴ Az idősebb gyermekek azonban már meg tudják különböztetni a jót a rossztól, képesek felmérni magatartásuk másokra gyakorolt hatását, képesek az önuralomra. Bűnelkövetésük esetén ez a növekvő belátási képesség és így felelőségre vonhatóságuk alapot teremt jóléti intézkedések helyett fokozódóan szigorodó büntetőjogi szankciók alkalmazására. Ugyanakkor hangsúlyozza a kommentár, az életkor önmagában egy nyers, durva és gyakran nem megfelelő mutatója a fiatal bűnelkövető érettségének, és ezáltal felelőségének megállapítására. Éppen ezért azt tartaná ideálisnak a dokumentum, ha a fiatalok bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatás keretében az érettség fokáról és ezáltal a felelőség megállapításáról minden egyes fiatalok esetében egyéni értékelés alapján szülné döntés.²⁵

Összhangban a 9. pont vázolt megközelítésével, a 11. pont szorgalmazza a fiatalokra vonatkozó bánásmód és beavatkozási lehetőségek alkalmazását a 21. éven aluli fiatal felnőttekre, amennyiben a „bíró úgy ítéli meg, hogy nem olyan érettek és nem rendelkeznek azzal a felelőséggel cselekményeikért, mint a teljesen érett felnőttek.”

A kommentár a 11. pontban foglaltak indokaként elsősorban a fiatalok életkörülményeiben az utóbbi tizenöt évben bekövetkezett drámai változásokat említi. Ezek lényege: a demográfiai helyzet, a lakáshoz jutási lehetőségek és a munkaerőpiac változásai következtében a felnőttkorba való átmenet időszaka jelentősen meghosszabbodott. Egyre kevesebb fiatal fejezi be tanulmányait 16 éves korára, kezd el dolgozni és költözik el otthonról. Az önállósodás első lépései kitolódnak a húszas éveik elejére vagy közepére. Ennek következtében függetlenségükről nem lehet beszélni, a fiatalok – állapítja meg a kommentár – egy relatíve hosszabb időszakig „félíg függőségben lévő”. Ráadásul az érett felnőttiséghez vezető út is bonyolultabb, kockázatosabb, mint a korábban volt. Ebből fakadóan ma jóval több a pszichoszociális problémákkal rendelkező (pl. hajléktalan, kábítószer-élvező, alkoholisták) fiatalok, mint 20 évvel korábban nagyon sokan később nőnek ki a bűnözésből, mint ezt tették volna 20 vagy 30 évvel ezelőtt. Megfosztva a függetlenség eléréséhez és a teljes, érett felnőttiséghez szükséges eszközöktől a fiatalok többsége hosszabb ideig éretlen marad, és úgy viselkednek, mint a fiatalok. Fejlődésben lévő személyiségek éppen ezért „inkább úgy kell bánni velük, mint a fiatalokkal, nem pedig mint a felnőttekkel”. A vázolt fejlemények és sajátosságok miatt a fiatalok büntetőjogi felelősége mértékének megállapítása szempontjából egy rugalmasabb és egyéni sajátosságaikhoz igazodó megközelítést tart indokoltnak a dokumentum.²⁶ Ezzel kapcsolatban a kommentár megemlíti, hogy vannak az Európa Tanácsnak olyan tagáll-

mai (pl. Németország, Ausztria, Hollandia, Spanyolország, Portugália, Szlovénia, Horvátország és Litvánia), amelyekben ez a rugalmas megközelítés már létezik. Így például Németországban és Horvátországban a fiatalokra vonatkozó rendelkezéseket alkalmazzák abban az esetben, ha az erkölcsi és mentális fejlettsége a fiatal felnőtt elkövetőnek ugyanolyan, mint egy fiataloknak, vagy ha a bűnelkövetése tipikus példája egy fiatalok helytelen viselkedésének.²⁷

A 12. pont a fiatalok elkövetők munkavállalásának megkönnyítése érdekében arra szólítja fel a tagállamokat, hogy biztosítsák a fiatalok számára, hogy az elhelyezkedés során ne kelljen számot adniuk korábbi bűnelkövetésükről, a büntetőnyilvántartásban szereplő adataikról, hacsak a betöltendő állás jellege mást nem kíván.

A III. fejezet nem részletezett pontjai közül a 7. a formális, teljes büntetőeljárás alternatíváira vonatkozik, a 9. a szülők gyermekeik bűnelkövetésével kapcsolatos felelőségét érinti, a 13. a jövőbeni, ismételt bűnelkövetés kockázatának előre jelezhetőségével, a 14-17. pontok büntetőeljárás-jogi kérdésekkel foglalkoznak, a 19. és 20. pontok pedig a szabadságvesztéssel járó szankciók végrehajtásának reintegrációt szolgáló követelményeit tartalmazzák.

■ IV. Alkalmazások („Implementation”), V. Garanciák („Rights and safeguards”), VI. Megfigyelés, értékelés, propagálás („Monitoring, evaluation and dissemination”)

A IV., V. és VI. fejezetben szerepel az Ajánlás további öt pontja. Közülük a 21., a 22. és a 25. pontok és a kapcsolódó kommentár lényegét ismertetem

A 21. pont arra hívja fel a tagállamokat, hogy a fiatalok bűnözésére adott válaszuk megtervezett, koordinált legyen és a helyi intézmények, mint a rendőrség, pártfogói hálózat, ifjúsági és szociális szolgálatok, bíróság, ügyészség, oktatási intézmények, munkaügyi szervek, egészségügyi és lakásügyi hatóságok együttműködése révén valósuljon meg. A kommentár szerint erre azért van szükség, mert a fiatalok bűnelkövetőknél, elsősorban a bűnismétlők körében és a súlyos bűncselekményt elkövetőknél gyakran előfordul a különböző devianciák, illetve beilleszkedési nehézségek halmozódása. Ezekre a jelenségekre, amelyek bűnelkövetések okait is jelentik egyúttal, önmagukban a büntető igazságszolgáltatási szervek nem tudnak megfelelő, hatékony választ adni.²⁸

A 22. pont arra kötelezi a tagállamokat, hogy a fiatalok bűnözésére való reagálás területén bevezetett új intézkedések, a fiatalokkal szemben alkalmazható új szankciók és eljárási formák esetén is kötelesek biztosítani, illetve betartani a vonatkozó nemzetközi dokumentumokban szereplő emberi jogokat, illetve garanciákat. Ugyanakkor a kommentár jelzi, hogy az újfajta reagálási módok alkalmazása és végrehajtása garanciális szempontból olyan kihívást jelent, hogy indokolt kidolgozni az

²⁴ Im. 17.p.

²⁵ Lásd: im. 17.p.

²⁶ Im. 18.p.

²⁷ Lásd: im. 19.p.

²⁸ Lásd: im. 24.p.

²⁹ Im. 5.p. és 24-25. pp.

Európa Tanács keretében a közösségi szankciók és egyéb intézkedések, valamint a börtönszabályok fiatalokra vonatkozó európai szabályait.²⁹

A Ajánlás utolsó, 25. pontja lényegesnek tartja a közvélemény fiatalkori bűnözésről, az alkalmazott beavatkozásokról és hatékonyságukról való reális tájékoztatását. Ezzel kapcsolatban a kommentár többek között megemlíti, hogy az egyes országokban a fiatalokkal szemben kiszabott végrehajtandó szabadságvesztés gyakorisága összefügg a lakosság „büntetéspártiságának” mértékével. Ritkábban alkalmazzák ugyanis a végrehajtandó szabadságvesztést fiatalokkal szemben azokban az országokban, amelyekben kevésbé „büntetéspárti” a közvélemény, mint amelyekben a közvélemény a szigorú büntetések híve. Az erre vonatkozó kutatási eredmények azt mutatják, hogy akkor kevésbé „büntetéspárti” egy ország lakossága a fiatalkori bűnelkövetők esetében, ha a közvélemény részletes információkat kap a fiatalkori bűnözés okairól, a fiatalkori bűnelkövetők életkörülményeiről és cselekményeiről.³⁰

3. KÖVETKEZTETÉSEK

A büntetőjogi kodifikáció során a fiatal korosztályok büntetőjogi felelősségével és a korosztály bűnözésére adandó állami reagálással kapcsolatos kriminálpolitikai döntés meghozatalakor indokoltnak tartom az ismertetett Ajánlás figyelembe vételét, sőt szemléletének érvényesítését. A tanulmány bevezetéséig röviden összefoglalom álláspontom érveit

Elsőként utalok arra, hogy jogforrási szempontból nem mellőzhetőek az Európa Tanács büntetőjogi tárgyú dokumentumai adott kérdésre vonatkozó kriminálpolitikai döntés során.

Az ajánlások jogforrási szempontú megítélése kapcsán irányadónak tekintem Wiener A. Imre álláspontját, aki szerint a büntetőjog „nem a büntetőjogszabályok összessége”³¹.

Idézett tanulmányában a szerző a büntetőjogot a jogi normák összességével azonosítja. Ezek a normák Wiener A. Imre nyomán: a) a belső büntető törvények b) a bírói alkotás jog, c) a nemzetközi jog által elfogadott emberi jogok d) az ENSZ, az Európa Tanács és az Európai Unió büntetőjogot érintő ajánlásai és e) a nemzetközi és a hazai bírói gyakorlat értelmezései.³²

Az Európa Tanács büntetőjogi tárgyú ajánlásai tehát jogforrások.

Figyelembe vételüket azonban nemcsak „formai”, hanem tartalmi szempontok is indokolják. Ezzel kapcsolatban Bárd Károly a következőket írja: „az Európa Tanács a hagyományos kormányközi kooperáció eszközeivel működik. Így nincs saját, tagállamoktól elkülönülő jogalkotó testülete és nincs saját büntetőjoga. Igaz a szervezet által elfogadott konvenciók és ajánlások azt tükrözik, ami a tagállamokban többé-kevésbé elfogadott, ilyen értelemben tehát felfoghatók az európai büntetőpolitika sommázatának.”³³

³⁰ Lásd. im. 26.p.

³¹ Wiener A. I.: Büntetőjogunk az ezredfordulón. Acta Facultatis Politico-iuridicae Universitatis Budapestinensis. XL. 2003, 37.p.

³² Wiener A. I.: im. 51.p.

³³ Bárd K.: Az európai emberi jogi egyezmény szerepe az „európai” büntetőjog alakításában. Büntetőjogi Kodifikáció 2003/3, 3.p.

Kétségtelen tény viszont, hogy „a Miniszteri Bizottság által elfogadott ajánlások a „puha jog” részét képezik és bár az Európa Tanács igyekszik ezek végrehajtását valamiképp ellenőrizni és kikényszeríteni, mégis inkább arra szolgálnak, hogy érványt szolgáltassanak valamely nemzeti (belső) politikai erőnek ahhoz, hogy büntetőpolitikai elképzeléseit keresztülvigye.”³⁴ Ettől több azonban ma már hazánkban az Európai Tanács ajánlásainak szerepe és jelentősége. Éppen Bárd Károly említi ugyanis idézett írása lábjegyzetében, hogy „találunk példát arra, hogy az Alkotmánybíróság az európai „puha jogot” is segítségül hívja, amikor valamely belső jogi rendelkezés alkotmányosságát vizsgálja” és a konkrét ajánlás kapcsán a testület kimondta, hogy „ugyan nem kötelező, de irányt mutat”.³⁵

Úgy érzem, az ismertetett Ajánlás szintén irányt mutat, azaz tartalmilag sem mellőzhető a büntetőjogi kodifikáció folyamatában.

Véleményem szerint különösképpen a következő tartalmi jegeit indokolt figyelembe venni:

- A fiatalkori bűnözésre irányuló állami reagálás, illetve kriminálpolitika nem merülhet ki a büntetőjogi eszközök igénybevételeiben.
- Biztosítani kell a fiatalkori bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatási rendszer intézményei és a fiatal korosztályok devianciáival foglalkozó gyermekjóléti, gyermekvédelmi, egyéb szociális és oktatási intézmények közötti együttműködést.
- A fiatalkorúak büntetőjogának „mássága” nem jelentheti csupán az általánostól enyhébb szankciók alkalmazásának biztosítását, azaz nem pusztán büntetés kiszabási kérdés a fiatalkorúakkal szembeni „más elbánás”.
- Biztosítani kell nemcsak a bűncselekmény súlyához, hanem az elkövető értelmi, erkölcsi fejlettségének színvonalához igazodó differenciált büntetőjogi reakcióformákat is.
- A fiatalkorúakra vonatkozó reakcióformák egy részét szükséges kiterjeszteni a fiatal felnőtt elkövetőkre.
- A megelőzés és a fiatalkorú érdekei, szükségletei csak a büntetőjogi garanciák keretei között érvényesülhetnek.

Az előzőek alapján talán nem túlzást azt állítani, hogy az Európa Tanács R (2003) 20. számú Ajánlása hazánkban felfogható úgyis mint az 1908. évi Büntető Novellával és az 1913. évi VII. tc-el megvalósult fiatalkori bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatási modell korszerűsített változatának bevezetése melletti érv.

Lévay Miklós³⁶

³⁴ Bárd K. im. 3.p.

³⁵ A hivatkozott AB döntés: 67/1995. (XII.7.) AB határozat, az ET dokumentum pedig az büntetőeljárás egyszerűsítéséről szóló R (87) 18. sz. ajánlás. Bárd K.: im. 3.p.

³⁶ Tanszékvezető egyetemi tanár, ELTE ÁJK Kriminológiai Tanszék; intézetigazgató egyetemi tanár, Miskolci Egyetem ÁJK Bűnügyi Tudományok Intézete